

A szórakozásról

A tagadás tagadásának tagadása

Bármilyen kis kert is egész napos munkát ad a kertésznek. A Föld gyönyörű kertje az egész emberiség munkáját igényli. Elképzelhetetlen, hogy miközben száraz és terméketlen életterek vagy áradásoktól fenyegetett régiók vannak, az emberiség legtöbb eszközzel rendelkező hányada a szabadidő leghelyesebb eltöltésén töpreng, és egyre többet áldoz szórakozásra.

A szórakozás térhódításával párhuzamosan szorult vissza az ünnep. Az ünnep a társadalmi közös emlékezés pillanata, szakrális egység a hozzánk tartozókkal, elődeinkkel, a Teremtővel. Mindig a közösség egészéhez szól, még akkor is, amikor szűk családot fog át. Az ünnep az egymáshoz tartozás kifejezése, az önátadás rítusa; az egyén átadja önmagát a közösségnek, a közösség pedig elfogadja és sajátjának ismeri el az egyént. Az ünnep a felajánlás, az áldozat ideje. Az egyén önmagával együtt a javait is odaadja a közösségnek. Az áldozati adomány, a felajánlás tulajdonképpen az egyén életének megváltása, hiszen az áldozat mindig az egész élet átadását jelenti. Kifejezi az egyén és a közösség egységét. Az ünnep az emberiség közös kultúrkincse, minden emberi kultúra őshagyománya.

A szabadidő megjelenésével, a szórakozás létjogosultságának elismerésével olyan emberi megnyilvánulás nyert jogosultságot a *mindennapok gyakoriságával*, amely legjobban az ünnepi tevékenységhez hasonlított. Az ünnep liturgiát, zenét, színeket, táncot, előadást, közösséget jelentett. A szórakozás mindezt élvezetként kínálja fel a szakrális élmény magasztos egyedülállóságának érzése nélkül. Az ünnep a rendszeres és fárasztó tevékenység után, pontosan körülírt rendszerességgel, a közösség feloldódását szolgálta. A közösségért végzett munka és odaadás elismerést vált ki a közösségből, az elődök emléke, a Teremtő, a család és a belőle születő jövő elégedetten öleli magához a közösségért fáradó, ünnepet ülő embert.

Mindenki érzi, hogy van különbség szórakozás és pihenés között. A pihenés, az erőgyűjtés természetes szükséglete minden embernek, a szórakozásról azonban történeti korok és kultúrák szerint igencsak eltérően vélekedünk. Ma a szórakozást a világ jó része szinte életcéljának tekinti.

Ártatlan, békés, pihentető időtöltésnek. Valóban az?

Amikor elfogulatlanul igyekszünk végiggondolni, mit jelent számunkra, mivé fejleszthet bennünket, elbizonytalanodunk. Valamikor az emberiség nem ismerte a szórakozást, vagy ha ismerte is, azt játéknak nevezte, és jobbára csak gyermekkorban tartotta helyesnek. Az elektronikai forradalmat megelőző társadalmakban a szórakozás az urak kiváltsága volt, amit a nép nagy része ellenségesen szemlélte. A tömegtársadalmak megjelenésével az uralkodók és a társadalom kedvezményezettjeinek életmódja követendő példa kezdett lenni, aminek következménye, hogy a szórakozás társadalmi normává vált.

A szórakozás az egyéni töltekezés színtere. A tevékenység kényszerű végzésének praktikus értelmét nyújtja, vagyis hogy a munka és a fáradtság azért van, hogy az általuk megszerzett javakkal a szórakozás minél teljesebb lehessen. Mint a nevében szereplő *szór* ige mutatja, nem tartozik sem a gyűjtés, sem az adás, sem az összpontosítás, sem a teljesítmény világához. A passzív sodortatás, a megszerzett javak elfecsérlése, a nem-tevékenység világa ez, ami meglepő módon pihenést sem jelent, inkább fáradtsággal zárul. Minthogy formai szempontból sok elemet vesz át az ünnepből, maguk az ünnepek és a szórakozás között halványul a különbség.

A brazil karneválra a szamba-iskolák táncosai egész évben keményen készülnek. Tízezrek terveznek felvonulási jelmezt, kocsit, koreográfiát. Óriási energiával készülnek egyetlen pillanatra. A brazil karnevál ünnep. Ünnep a készülőknek, ünnep azoknak, akik ismerik a titkát – és szórakozás a fizető turistáknak, a távoli országok TV-nézőinek.

Az ünnepek társadalom- és létfenntartó célja van, a szórakozás transzcendens értelemben céltalan, vegytiszta, létpótló immanencia. A valódi létezés pótszere, szurrogátuma. A gazdasági globalizmus elharcosainak idő- és térkitöltő eszköz, üzleti vállalkozás – gondolkodás, értelmes, alkotó munka, átgondolt és tervezett létezés helyett. Az ünnepeért keményen megdolgoznak, a szórakozás az előregyártott, a csak elfogyasztható világa. Különös ismertetőjele a túlkínálat. Mindenből. Magazinból,

színből, zenéből, sportból, szexből, performance-ből, ételből, horrorból, akcióból, kínálatból és húsból, rábeszélésből és sztárokból, élő és plüss állatokból, a világ minden DOLGÁBÓL.

Petőfi korában *zenét* a zenekar játszott, előadása megismételhetetlen élmény volt, az előadás után sokáig emlegették, társaságban vitatták, életük alakításában szerepet játszott. A műkedvelők gyakran jöttek össze közös zenélésre. Ma a zene tömegcikk. Mindenütt szól. Alap- és háttérzajt ad metrón, üzletben, korcsolyapályán. Szórakoztat, mindenkit, mindenütt. Élményt egyre ritkábban nyújt. Már csak az egészen kiválóak keltenek némi figyelmet, elsősorban sznobság és divat okán, státusszimbólum jellegű helyárrakkal. A másik nagy misztérium a *szín*. Altamira barlangfestményei óta a színek mágikus hatással vannak az emberiségre. A természet színei évtizedredekig megismételhetetlenek voltak. A piros szín, a bíborcsiga titka felemelte Föníciát. A színes képek káprázata, a színes kelme rabul ejtett uralkodót és gazdag polgárt, templomi hívót és ruházkodó hölgyet. Ritka volt, és magába sűrítette a teremtés harmóniáját. Ma, ami nem színes, az nincs. Film, könyvbörítő, fénykép, újság, szórólapp, plakát, WC-papír. Lassan immunizál a szín-agresszivitás. Az emberiséget felémelő nagyszerű dolgok, a zene, a színvilág, az áhítat, az ünnep a szemünk láttára válik akciós bővlivá.

Egyre erősebb ingerekre van szükség ahhoz, hogy a figyelem odaforadjon. Az ütem egyre gyorsul, majd a zene harsogni kezd. A szex, csak úgy, már kevés. Jobb, ha egyneműek végzik, de állattal, géppel, szörnnel még izgalmasabb. Fő, hogy *élményt* adjon. Irtózatosan megemelkedett az ingerküszöb, ezért vadul keresik, ami izgalmas, ami *még* tilos, ami extrém. A pedofilián nincs mit csodálkozni. Terjed, mert még tilos. Csak idő kérdése, hogy megjelenjék a szexuális indíttatású orgiasztikus emberevés. A csenedesebb műfajok teljes válságban vannak. Harminc éve még elképzelhetetlen lett volna egy szinte teljesen pucér hölgy egy óriásplakáton. Ma az intim is közügy kell, hogy legyen, különben eladási gondjai támadnak. A szobrászok, a festők, a költők és az írók bajban vannak. Hiába egyre extravagánsabbak és érthetlenebbek a

művek, mégiscsak egyediek. Ezért, hacsak lehet, sorozat készül belőlük, utánnymás, utánöntés, megfilmesítés, rövidített kiadás, képes és diákváltozat. Rágógumi csomagolásán, öt képben ismerkedhetünk meg Quasimodo történetével, szinte minden világirodalmi figura kapható kulcstartón, trikón, vagy fröccsöntött változatban.

Ez a nagy kavalkád teljesen bizonytalanná teszi az embert. Olyan, mintha egy labirintusba kerültünk volna, ahol iránytűnk csődöt mondott, Ariadne pedig nem tud a segítségünkre sietni fonálával, mert a Görög mitológia tíz képben című CD-ről lefelejtette a gyártó. Kevés biztosnak tűnő pont van. Amit annak látunk, azért van, mert arról kapunk színes, hangos, tolakodó és egyszerű információt. Szórakozz, élvezd, vedd meg, használd, fogyaszd, és dobd el! És szórakozunk, ha belegebedünk is, hajtjuk a pénzt, amíg össze nem szedjük legalább a hétvégére valót. Élvez-

zük, ha nem is igazán, de egyre elszántabban, és hiányérzetünket azzal nyomjuk el, hogy holnap jobban élvezzük majd, és akkor az, végre igazán *igazi* lesz. Megvesszük (ha tudjuk), mert a *birtoklási vágy* és a *szórakozás* már összekapcsolódott. Ilyen a közhangulat. (Vagy így alakították?) A shoppingolás ma elismert szabadiódós tevékenység. Üdítőslackkal a kezünkben ténfergünk, úgy teszünk, mintha belekortyolnánk a hetek óta magunkkal cipelt barna lötytybe, ami egykor kóla lehetett. Nincs pénzünk a sarkon újat, hideget venni? Nagy baj, de az érzés a régivel is majdnem ugyanaz. Legalább is kifelé. Nem törtük meg a varázst.

Harminc éve a tetovált karokon szerelmeink és az életről vallott sommás igazságaink fogalmazódtak meg. Szülői kötődés, fontos évszám, vallásunk és érzelmeink, szabadságvágyunk mindenki által ismert jelképrendszere ékesítette a nyáron szabadban mutatkozó testrészeket. Ma a

tetoválások nonfiguratív ábrák, értelmükről még viselőjük sem képes magyarázatot adni. A testfestés az emberiség egyik legősibb kulturális rítusa, ábrái szigorúan a közösséghez tartozást szolgálták. Az együvé tartozók nem viselhetek idegen jelet, hiszen akkor már nem is lettek volna együvé tartozók. Tartalom és jelkép: egyikek voltak. A kettő feltételezte egymást. Kultúránk ma más jelképek felé fordul. Talán már olyan gyenge, hogy nem képes megtartani saját jelképeit. A jelképeit veszített kultúra magát vesztette el, és jön valami más. Az, amit előre küldött jelképei máris jeleznek. A *non* kultúrája, a *nonfiguratív*, *nonperszonális*, *nonfamiliáris*, *nonkonformista*. A *szórakozás* rövidesen befejezi a tartalom kiüresítését. Az ünnep helyére beköltözött *non* már túllép a marxista kettős tételen, a tagadás tagadásán. A katedrálisok, temetők és terített családi asztalok meghatottságára lassan ráborul a tagadás tagadásának tagadása.

Benyhe István

A haszontalanság dicsérete

Létezik magas szintű ostobaság is. Például a magasan informált társadalom gondolkodásának gyengesége; itt ugyanis rendkívül részletezőek az ismeretek és a képességek, de semmiféle erkölcsi erő nincs bennük. A 2003-as genfi autókiállításon a Volkswagen bemutatott egy 1000 lóerős kocsit, amely elvileg 400 km-es óránkénti sebességre képes. Ez egyik példája a hihetetlenül intelligens gyengeelméjűségnek: olyan gondolkodási forma, amely saját karikatúrájává vált. De olyan gyengeelméjűség ez, amely egyre inkább magától értetődővé válik. Ez a társadalom már nem látja át, mit művel. Az erkölcsi összefüggések nélküli képességek világa ez. Annak a kényszere, hogy megtegyük, amire képesek vagyunk, elnémitotta azt a kérdést, mit jelentenek a képességeink utódaink és a Föld fennmaradása szempontjából. Tekintettel ezekre a machinációkra, egyre fontosabbá válik az a kérdés: Mit *nem* szabad tennünk?

Itt az ideje, hogy társadalmunkban megmentsük azt, ami funkcionálisan nem igazolható, annak érdekében, hogy megmeneküljünk a célok tökéletes uralmától. Itt az ideje, hogy kiálljunk olyan dolgokért, amiknek semmi céljuk nincs: a játékért, a zenéért, az éneklésért, a versekért, a csendért, a szabad időért, az imádságért s az ember minden költői képességéért. Ezek mögött nem áll lobb, nem hoznak profitot. De megerősítik lelkünket, és talán csak így tanuljuk meg, hogy megállj-t parancsoljunk magunknak. Altaluk megtanulunk dicsérni, megtanulunk sírni. Megismerjük a lelkünket.

A vallásnak az irodalommal, a zenével és más művészetekkel közös, csodálatos tulajdonsága, hogy közvetlenül nem értékesíthető és nem alkalmazható. Már csak

ezért is kedvesek számomra ezek a művészetek egy funkcionalista társadalomban, amely minden áron a hatékonyságot és az élet uralását teszi meg egyetlen istenévé. Reménykedem, hogy azok a győzelmi kényszerek, amelyeknek társadalmunk kiszolgáltatta magát, nem lepik el iskoláinkat is.

A „kezeléssel” kapcsolatos tudásunk hallatlanul megnövekedett. Tudjuk, hogyan kell kezelni a fákat, az állatokat, a tájakat, a levegőt és a vizet. Ám a víz, az erdő, az éjszaka, az állatok elveszítik hangjukat, és többé nem vigasztalják az embert, aki már csak a tenyésztő és az uralkodó szerepében lép fel velük szemben.

Christa Wolff *Kasszandra* c. művében a látóknő így jövendöl Trója meghódítóinak: „Ha képesek vagytok abbahagyni, hogy győzzetek, akkor városotok fennmarad.” A kocsihajtó megkérdezi tőle. „Nem hiszel abban..., hogy képesek vagyunk abbahagyni a győzelmeket?” Mire Kasszandra: „Nincs tudomásom olyan győztesről, aki képes lett volna rá... De nem tudok mindent. Így aztán meglehet, hogy – a jövőben – lesznek olyan emberek, akik tudják, hogyan kell győzelmüket életté változtatni.”

Remélhetőleg megtanuljuk annak művészetét, hogy győzelmeinket életté változtassuk, mielőtt még pusztasággá változik világunk.

Fulbert Steffensky

Forrás: Publik-Forum, 2004/21